

# 1 SISUKOKKUVÕTE

Keskkonnamõju hindamise ja keskkonnanajutimissüsteemi seaduse §3 lõige 2 alusel on Keskkonnaministeerium algatanud ÕF tehnilise abi projekti 2003/EE/16/P/PA/012 "Vooluveekogude ökoloogilise kvaliteedi parandamine" Õhne jõel paiknevatele Leebiku ja Tõrva paisudele kavandatava tegevuse keskkonnamõju hindamise 24. aprilli 2006. a keskkonnaministri käskkirjaga nr 504.

Käesoleva keskkonnamõju arendaja, otsustaja ja järeelvalvaja on EV Keskkonnaministeerium. Ekspertgruppi juhib AS Maves ekspert Silver Rüige.

Kavandatava tegevuse eesmärgiks on Õhne jõe ökoloogilise kvaliteedi parandamine ning EL Veepoliitika raamdirektiivi kriteeriumite järgi *hea* seisundi saavutamine.

Kavandatava tegevuse erinevatest variantidest ja nende tehnilistest lahendustest annab ülevaate Kalade rändetee avamise eelprojekt Õhne jõe ökoloogilise seisundi parandamiseks (K&H AS, Inseneribüroo Urmas Nugin OÜ, Eesti Loodushoiu Keskus MTÜ) Tartu, detsember 2006 (The conceptual design for allowing fish migration for improvement the ecological quality of the river Õhne).

Kavandatav tegevus toimub Valga maakonnas Tõrva linna ja Põdrala valla Leebiku küla territooriumil.

Õhne jõgi, pikkus 94 km, valgala 573 km<sup>2</sup>, kuulub Võrtsjärve alamvesikonna suuremate jõgede hulka. Jõgi algab Veisjärvest ning suubub Võrtsjärve lõunaossa. Jõgi on paisudega tõkestatud Alal, Taageperas, Vanaveskil, Dzirnavasel (Lätis), Koorkülas ja Tõrvas ning Leebikul poollagunenud astmena.

Jõe alamjooksul on aasta keskmine vooluhulk 4,0-5,0 m<sup>3</sup>/s, Leebiku paisu ristlõikes 3,9 m<sup>3</sup>/s, Tõrva paisu ristlõikes 2,3 m<sup>3</sup>/s. Õhne jõgi kuulub lõheliste elupaigaks olevate veekogude hulka. Erinevate kirjanduslike allikate alusel on teada 23 kalaliigi ja sõõrsuuliigi (ojasilm) esinemine. Majanduslikult kasutatavateks liikideks Õhne jões on alamjooksul haug, angerjas, särg, turb, teib, säinas, roosärg, linask, latikas, luts, ahven, tõenäoliselt ka nurg ja koha. Jõeforelli esineb vaid Tõrva paisust Jõku jõe suudmeni. Kutseline püük jõel puudub, harrastuspüük on lubatud kogu jõe ulatuses. Peamiseks probleemiks kalastiku jaoks on mitmete rändetõkete olemasolu jõel, ühtlasi on paisjärvede alla jäänud mitmed kaladele väga olulised kärestikud.

Lähtudes EL Veepoliitika raamdirektiivi (2000/60/EÜ) põhimõtetest, on Õhne jõe kalastiku praegune seisund hinnatud järgmiselt:

- Alamjooks, suudmest kuni Jõku jõe suudmeni – seisund *hea*
- Keskjooks, Jõku jõe suudmest kuni Tõrva paisuni – seisund *kesine*
- Keskjooks, Tõrva paisust Läti piirini – seisund *kesine*

Õhne jõgi on Läti piirist kuni Jõku jõe suudmeni ning Leebiku mnt sillast allavoolu määratletud Natura alaks (Palakmäe loodusala). Loodusalal kaitstavateks väärtusteks on jõgi, ojad ja lamminiidud elupaigana ning vee selgrootutest rohe-vesihobu. Tõenäoliselt jäävad ala piiresse mitmed tõugja koelmualad.

Oluliste keskkonnamõjude kontrollimisel vaadeldi kõigepealt vastavust EL Veepoliitika raamdirektiivi nõuetele (projekti peaesmärgile – vooluveekogu *hea* seisundi taastamine), seejärel hinnati vastavust Eesti õigusaktidele ning planeeringutele ja arengukavadele. Nimetatud vastavuste alusel toimus kavandatava tegevuse variantide esimene hindamisetapp.

Sõelumisest järelejäänud variantide puhul vaadeldi veel järgmisi võimalikke keskkonnamõjusid:

- Õhne jõe hüdro-morfoloogilisele kvaliteedile,
- Õhne jõe vee kvaliteedile,
- jõe vee-elustikule (kaladele, põhjaloomastikule),
- Palakmäe Natura 2000 loodusala kaitseväärtustele ja ala terviklikkuse säilimisele,
- mõju kaitsealadele ja kaitsealustele liikidele,
- maastikule (pinnasele ja jõe kallastele),
- jõe kalanduslikule väärtusele,
- sotsiaalsele elukeskkonnale,
- maakasutusele,
- paisu mõjupiirkonna kinnistutele,
- kultuurilisele pärandile,
- negatiivsete mõjude leevendamise vajadust ja võimalusi.

**Leebiku paisul** vaadeldi kavandatava tegevuse järgmisi variante:

Variant 1 – olemasolevatele paisu varemetele kujundatakse kärestik, veskihoone ümbruses täidetakse maapind kõrguseni 37,00 m abs, jõe voolusäng nihkub 5,5-6 m vasaku kalda poole;

Variant 2 – olemasolevatele paisu varemetele kujundatakse kärestik, veskihoone ümbruses täidetakse maapind kõrguseni 35,60-36,00 m abs, veskihoone otsa sein ümbritsetakse raudbetoonist voodriga, jõe voolusängi telg nihkub 2,7 m vasaku kalda poole;

Variant 0 – kavandatavat tegevust ei toimu, see tähendab, et Leebiku paisujäänukit ei korrastata ning tõkestusrajatis jääb kaladele raskesti ületatavaks rändetakistuseks.

Ekspertgrupi järeldusel sobivad Leebiku paisul kavandatava tegevuse variandid 1 ja 2, kusjuures eelistatum on 2. variant.

0-variant ei täida projekti eesmärke ning Veepoliitika raamdirektiivi nõuete täitmine on vähetõenäoline.

**Tõrva paisul** vaadeldi kavandatava tegevuse järgmisi variante:

Variant 1 – Olemasolev liigveelask rekonstrueeritakse. Jõe vasakule kaldale rajatakse looduslikku tüüpi kalapääs sissepääsu asukohaga liigveelasu läheduses (kärestikuline kanal-möödaviik). Paisjärvest kaevatakse välja sete, voolusängi rajatakse kudealad.

Variant 2 – Olemasolev liigveelask rekonstrueeritakse. Jõe vasakule kaldale rajatakse looduslikku tüüpi kalapääs sissepääsu asukohaga liigveelasust allavoolu (kärestikuline kanal-möödaviik). Paisjärvest kaevatakse välja sete, voolusängi rajatakse kudealad.

Variant 3 – Olemasolev liigveelask rekonstrueeritakse. Jõe vasakule kaldale rajatakse kamberkalapääs. Paisjärvest kaevatakse välja setet, voolusängi rajatakse kudealad.

Variant 4 – Rajatakse variant 3 juures kirjeldatud parameetritega kalapääs. Paisjärve rekonstrueerimistöid ei teostata.

Variant 5 – Rajatakse variant 1 juures kirjeldatud parameetritega kalapääs ja allavoolurände kanal. Paisjärv puhastatakse mudast (10 500 m<sup>3</sup>) ja süvendatakse (20 500 m<sup>3</sup>) nii, et vee sügavus oleks normaalvee taseme korral vähemalt 2,5 m.

Variant 0 – Tõrva paisule kalapääsu ei rajata, samuti jääb jõesestest puhastamata paisjärv.

Projekti eesmärkidele vastavad variandid 1, 2, 5, 3, 4. Vastavust ei taga 0-variant.

Ekspertgrupi ettepanek on rakendada Tõrva paisul kavandatava tegevuse erinevatest variantidest kas 1., 2. või 5. varianti.